

HISTORICKÁ KRONIKA SPECIALIZOVANÝCH OBORŮ

VE FILATELII NA ÚZEMÍ ČESKOSLOVENSKA

Ivan Leiš,

Specializované obory

**Pohled do historické kroniky jejich organizovaného sběratelství
v českých zemích**

VZPOMÍNKA NA ÚVOD

Václav Nebeský ve své známé knize *Filatelistovo podzimní rozjímání* (str.71 - 74) na první dny české organizované filatelie a první krůčky klubové činnosti na našem území vzpomíná takto:

„S obdivem a úctou smekám před těmi, kteří před drahnými lety, kdy jen málokdo z nás zdobil tento svět, láskyplně, trpělivě a v skrytu kladli známku ke známce do základů české filatelie.

Probíráme-li v duchu ty dávné časy, neubráníme se srovnání: i filatelie má své buditele, i ona prožívala svou dobu obrozenskou. Byla to léta marky přilepené falckou, fedrování proti špekulativním známkám, sbírek celověcí (Ganzsachen), ...

.... ani v Praze nebylo vidu ni slechu po zájmovém spolku německém, natož pak českém. Pár smělců si proklestilo cestu k německým sousedům... Krom hrstečky stolních či pivních společností zakládají si pražští Němci až roku 1885 Deustcher Verein für

Briefmarkenkunde in Prag, kam se vklínilo i několik Čechů.

Scházívalo se pár prvních českých známkomilů u Choděřů na Ferdinandce, kde při teplých kamnech a studeném moku celé dlouhé hodiny prohlíželi dobré obrázky...

I on (Vincenc Čeněk Jedlička) chodíval k Choděřům na Ferdinandce (dnešní Národní třídě), zdaleka ne však jen kvůli pivu. Vždy tam našel některého z přátel ... Říkali si stolní společnost... Tajuplně si podstrkávali drobné papírky s barevnými obrázky ... Na sklonku roku 1886 pověřují přátelé Jedličku, aby zainteresoval ještě další zájemce a všichni dohromady aby vytvořili podle německého vzoru první spolek filatelistů jen a jenom český.

Píše se 28. duben 1887, památný den pro pozdější desetitisíce milovníků poštovních známek ... Na tento den svolává přípravný výbor první oficiální schůzi... I. valná hromada Českého klubu filatelistů v Praze se konala 8. srpna 1887.“

Pro jsem zvolil tyto vybrané věty na úvod? Důvod je jednoduchý a prostý. Založením organizované klubové činnosti vzniklo organizované sběratelství nejen poštovních známek, ale i celistvostí se známkami a dalšími artefakty poštovního provozu. V těch letech se kladly též dozajista i základy ke sběratelství, kterému jsme zvyklí říkat “specializované obory“, později i nyní.

HISTORICKÁ KRONIKA

(milníky cesty specializovaných oborů v českých zemích)

Jaroslav Lešetický na stránkách časopisu „Český filatelista“ v roce 1898:

„Něco k minulosti filatelie:

Kdy filatelie povstala, nelze přesně určit. Jisto jest, že ne před rokem 1840, poněvadž, jak známo, první známka zavedena a vládou schválena byla v srpnu 1840, ale jisto jest, že se začalo sbírat brzo po tomto roce, tedy asi r. 1845 – 50. Ovšem nesbíralo se tak, jako se sbírá dnes a nesmí také nikdo považovati za počátky filatelie, když se sbíranými známkami polepovaly stěny a stropy, záclony ke krbům a p. To se děje také dnes a není to filatelie.“

1840

Vydání první poštovní známky na světě předcházela poštovní reforma v Anglii, u jejíž základů stál Rowland Hill (1795-1879). Byla jím navržena v roce 1837. Dne 10. 1. 1840 byla schválena a Rowland Hill se ujal její realizace. Součástí bylo i vydání první poštovní známky na světě (portrét královny Viktorie). Návrh dle medaile autora Williama Wyona. Rytci známky byli Charles a Frederic Heathové.

Tisk zařídila firma Perkins, Bacon and Petch. Černá jednopencová známka se začala prodávat 1. 5. 1840, i když oficiální dnem vydání byl 6. 5. 1840. Veřejnost zaznamenala první dopis vyplacený touto známkou a oražený razítkem 2. 5. Sběratelství poštovních známek, ale i použitých razítek teoreticky začalo tímto dnem.

1885 - 1918

Sběratelé specializovaných oborů sbírali jejich artefakty spíše na individuální bázi a byli neformálními členy neorganizovaných a nahodilých stolních společností a spolků, účastníky burz a dalších výměnných schůzek. Vzniklé kluby filatelistů se téměř výhradně věnovaly fenoménu poštovní známky (ojediněle poštovních celin). Velmi okrajově se filatelisté sbírali artefakty jen některých specializovaných oborů, které byly v dané době ve sběratelské módě. Historie nezaznamenala žádný organizovaný pokus o vytvoření skupiny sběratelů specializovaných oborů.

V Evropě, zejména v Německu a Rakousku, ale i v Anglii, došlo k několika významným pokusům vytvořit zázemí pro specializované sbírání, zprvu v rámci vznikajících klubů a později též v odborných společnostech. Za všechny úspěšné pokusy jmenuji aktivity filatelistického

klubu Berliner Philatelisten-Klub Von 1888 E.V., k jehož prvnímu pokusu založení došlo již v lednu 1877 (založen byl však až 18. 1. 1888). Prvním předsedou byl zvolen Carl Lindberg. Tento významný klub sdružil několik vynikajících sběratelů, jejichž úsilí bylo popularizovat kromě známek i specializované obory. Jmenuji alespoň jednoho z nich, a to dr. Franze (Andreas Antona) Kalkhoffa (1860-1955), který byl v německé filatelii známý jako autor, redaktor filatelistické literatury a expert ve specializovaných oborech, zejména celinách. Jeho dalšími specializovanými obory byly soukromé pošty, telegrafní ceniny a doporučené nálepky. Ve svých vzpomínkách a odborných textech se o něm zmiňuje i Václav Nebeský. Jistěže nebudu daleko od pravdy, že on i další sběratelé našli v tomto významném německém filatelistovi inspiraci (viz rubrika Specializované obory, Filatelie 1965, strana 406).

1918 - 1925

V tomto období došlo k jedné zvlášť výjimečné akci, která významně přispěla k rozšíření sběratelství poštovních známek, celin a specializovaných oborů a která vytvořila vynikající zázemí sběratelské obci. Na základě výnosu ministerstva pošt a telegrafů č. 1487/VI z 18. 12. 1918 byl vrchní poštovní oficiál Václav Dragoun pověřen „přípravnými pracemi k zařízení samostatného poštovního muzea“.

Podle jeho představy úkolem Poštovního muzea mělo být „sebrání a systematické uspořádání předmětů a historických památek vztahujících se k dopravnictví, najmě poštovního v zemích státu československého, jež by se stalo věrným obrazem dějinného rozvoje poštovníctví od jeho prvopočátku až do chvíle jeho vysokého rozmachu.“ Kromě dalších cílů neměla být opominuta ani filatelie. V počátcích měl k ruce vynikajícího odborníka na poštovníctví, navíc zaníceného filatelistu a příznivce specializovaných oborů – vrchního poštovního oficiála Jaroslava Lešetického. Odborník na slovo vzatý. Byl dokonce povolán poštovní správou k doзору nad výrobou známek. Byl pověřen zřízením filatelistického oddělení muzea. Dodneška slouží knihovna a muzejní fondy badatelské činnosti sběratelské obce a popularizaci sběratelství. Zdroj: Monografie československých a českých známek a poštovní historie 25. díl/1. svazek 90 let Poštovního muzea, Praha 2008, autoři Pavel Čtvrtník, Jan Kramář, Patricia Tošnerová. Další informace: www.ceskaposta.cz/cz/muzeum.

Specializované obory se v této době soustředily zejména na denní razítka. Dosvědčují to vydané publikace věnující se tomuto oboru. Za všechny lze jmenovat publikace autora, který působil v Rakousku. U nás známý díky tomu, že se věnoval i razítkům se vztahem k českému území – Edwin Müller, později Edwin Mueller (2. 12. 1878 Vídeň – 5. 10. 1962 New York City). Jeden z nejvýznamnějších filatelů Rakouska. Proslavený zejména katalogy a příručkami razítek, které ani u nových vydání nedoznaly změn. Vydával časopis „Die Postmarke“, byl jedním z organizátorů Mezinárodní filatelistické výstavy ve Vídni (WIPA 1933). Před svou emigrací do USA v roce 1938 byl hostem Mezinárodní výstavy poštovních známek PRAGA 1938. Svými pracemi významně ovlivnil československou scénu specializovaných oborů a

české a slovenské publicisty. Za všechny jmenujme alespoň: Grosses Handbuch der Abstempelungen von Altösterreich und Lombardei-Venetien, Vídeň 1925 a Die Poststempel aus der Freimarkenausgabe 1867 von Österreich und Ungarn, Vídeň 1930. Široce jsou známy i další publikace vydané v USA v letech 1952 – 1961.

Na stránkách Českého filatelisty se rozvinula koncem 19. století velmi bohatá, mnohdy vyostřená diskuse ohledně sběratelství. Zástanci specializovaných oborů stáli proti sběratelům poštovních známek. Tato diskuse se přelila i do 20. století, zejména do jejích 20. a 30. let. Významnými protagonisty a diskutéry byli JUC. Karel Rix, Jaroslav Lešetický, Ervín Hirsch, Jaroslav Franěk, arch. Albert Jonáš a další.

1926 – 1932

V těchto letech došlo k rozvoji klubového sběratelství v Československu. Nedělní dopoledne se scházeli sběratelé inklinující k specializovanému sběratelství ke schůzkám „Spolku neodvislých filatelistů“ v kavárně Šroubkově na Václavském náměstí, později v kavárně Demínka. Vůdčí osobností byl Jaroslav Lešetický, velký propagátor specializovaných oborů a zejména „frankotypů“, jak se tehdy nazývaly otisky výplatních strojů. Tam se scházívala i početná skupinka jejich sběratelů. Zde, ale i jinde v Praze se scházeli vyznavači sběratelství propagačních a příležitostných razítek a jiných směrů.

V roce 1931 – 1932 vyšly samostatně nebo v rámci časopisů na pokračování první pokusy katalogizace příležitostných razítek a výplatních otisků.

26. 12. 1932

Ve čtvrt na deset ráno tohoto vánočního dne se v hotelu Zlatá Husa na Václavském náměstí v Praze z iniciativy Jaroslava Lešetického sešla společnost 21 sběratelů, aby založili Stolní společnost příležitostných razítek a frankotypů, první odborné společnosti propagující specializované obory na našem území. Mezi hlavními aktéry byli městský kontrolor a redaktor K. Kautezský z Plzně, továrník ing. Šlechta z Lomnice nad Popelkou, štkpt. F. Winkler t.č. ve Vysokém Mýtě, arch. A. Jonáš (označený Jaroslavem Lešetickým jako „největší znalec frankotypů“), revident ministerstva financí

R. Baše, ing. J. Pohorecký („znalec příležitostných razítek dle Jaroslava Lešetického), velkoobchodník a předseda Pragofilatelie L. Liška, předseda „Neodvislých“ ze Slaného mjr. A. John a další. Schůzky se konaly pravidelně U zlaté husy, o něco později v Grandrestaurantu Teissig v Celetné ulici a v roce 1934 v kavárně Hybernia proti Masarykovu nádraží. Tento první úspěšný organizovaný pokus zorganizovat část specializovaných oborů dopadl úspěšně. Diskuse se odrazily v mnoha člancích v českém filatelistickém tisku. Tento obor díky tomuto počínu zakořenil mezi filatelistickou veřejností, později po dlouhém přerušení sběratelství, bylo nač navazovat.

Úpornost a profesionální sběratelská vyspělost byla příkladem pro další pozdější pokusy o organizování sběratelství specializovaných oborů. K rozšíření specializovaného sběratelství přispěly další osobnosti české filatelie, které intenzivně přispívaly do filatelistických časopisů jakými byly Tribuna filatelistů, Filatelistická revue a další. Na stránkách časopisů došlo též k tisku prvních katalogizačních pokusů. V těchto zlatých letech specializovaného sběratelství vyšlo i několik publikací.

Třicátá a čtyřicátá léta přinesla výměnné schůzky a na stolcích účastníků se více a více objevovaly celistvosti z různých specializovaných oborů (viz články z burz z pera Bohumila Ševčíka, aktivita organizátora schůzek Vilibalda Eliáše apod.). Začaly vycházet i specializované publikace (např. Studie o otiscích Frankotypu autora A. Jonáše z roku 1933 a 1934, Popřevratová razítka autora J. Vacka z roku 1940, Nebeského publikace o deskových značkách aj.).

1938 - 1940

Filatelistické výstavy či výstavy poštovních známek byly hodnověrným svědkem sběratelství poštovních známek, celin a na svět se deroucích specializovaných oborů. Články v katalogích a zejména vystavené exponáty ukazují, jak specializované obory jsou v centru pozornosti. V tomto období se konaly tři významné výstavy, které předchozí slova dosvědčují. Pozornému zájemci neuniknou ani ostatní výstavy, které se ve dvacátých, třicátých a čtyřicátých letech konaly.

Mezinárodní výstava poštovních známek PRAGA 1938 (26. 6. – 4. 7. 1938, Národní dům na Vinohradech, Hasičský dům a Dům zemědělské osvěty v Praze) ukázala 513 soutěžních exponátů v 19 třídách. Specializované exponáty byly k vidění v několika třídách (zřízena byla i třída celin). O zastoupení specializovaných oborů svědčily jednak slavné osobnosti pracující ze světa, pracující zejména v jury. Za všechny jmenujme osobnosti jako např. major Anton baron Kumpf-Mikulí, který byl významným propagátorem sbírání předznamenkových dopisů a ing. Edwin Müller, známý razítkář, autor významných publikací o poštovních razítkách a další. Mezi exponáty byly též Lodní dopisy z různých částí světa od 18. století, Balónová pošta z období francouzsko-německé války 1870-71, námořnické a vojenské dopisy (z předznamenkového období britských kolonií). Návštěvníci mohli vidět i exponáty ve třídě aerofilatelie a specializované exponáty v dalších třídách (místní a soukromé pošty). Třída Předfilatelistické dopisy a sbírky razítek představila specializované obory.

V jubilejním roce 1940 (100 let poštovní známky) si sběratelé známek v Protektorátu Čechy a Morava připomněli toto výročí několika výstavami. Jednak to byla Výstava poštovních známek na oslavu 100 let známky, kterou uspořádala redakce list Český filatelista ve dnech 18. – 26. 5. 1940 v rámci výstavy cestovního ruchu ve velkém sále Lucerny. Z hlediska specializovaných oborů za zmínku jistě stojí zřízení poštovní přepážky (používalo se dvojbarevné razítko) a několik exponátů zachycujících specializované obory a obsahujících celistvosti. Poměrně dost exponátů se věnovalo letecké poště. Výjimkou nebyly ani celiny (např. J. Ječný, klasické celiny zámoří). Zdeněk Kvasnička vystavil Československé smíšené frankatury na ústříchách, S.O. dopisech a ústříchách, znárodnělá razítka, smíšené frankatury ze Sudet.

Další významnou výstavou byla Jubilejní výstava „Poštovní známka 1840 – 1940“, která se otevřela návštěvníkům v Umělecko průmyslovém muzeu v Praze dne 20. listopadu 1940. Organizátorem bylo kuratorium muzea a Klub českých filatelistů v Praze. První cenu získal za své exponáty Zdeněk Kvasnička. Z hlediska poštovní historie stojí za zaznamenání zřízení tzv. zvláštní přepážky poštovního úřadu, který používal červeno-černé příležitostné razítko s legendou Postmarke/1840-1940/Poštovní známka. Razítko bylo zhotoveno podle návrhu profesora J. Bendy. Výstavu provázely společenské, ale i odborné akce. V rámci přednášek zazněla i rozprava na téma „Pošta a historie“ redaktora Českého filatelisty a pozdějšího člena KF 00-15 Bohumila Ševčíka. Vilibald Eliáš provedl zájemce vystavenými exponáty obsahující letecké celistvosti. Byl vydán katalog a publikace Klubu českých filatelistů. Mezi oceněnými se objevil i Josef Koňas, který obdržel uznání za studijní práci ve filatelii (později stál u zrodu Komise specializovaných oborů a byl významným publicistou a propagátorem sběratelství doporučené pošty).

Na stránkách filatelistického tisku této doby se objevovaly i odborné články ze specializovaných oborů (autorů bylo několik – Vilibald Eliáš, Bohumil Ševčík, Erich Haide a další). Čtenáři se mohli seznamovat i s dalšími součástmi specializovaných oborů jakými kromě celin, poštovních razítek, výplatních otisků, byly i např. signety, doporučená pošta, předznámkové dopisy, jezdecké pošty, soukromé pošty, pojízdné pošty aj. Tisk seznamoval i s články vycházejícími v zahraničních (zejména německých a rakouských) časopisech a s děním a sběratelstvím v zahraničních filatelistických spolcích (jako např. Verein der Sammler vorphilatelistischer Briefe und Postdokumente).

13. 5. 1943

V Sladkovského sále Obecního domu hl. m. Prahy byl založen filatelistický klub pod názvem

Sportovní klub zaměstnanců hl. m. Prahy, filatelistický odbor z iniciativy Václava Nebeského, dalšího propagátora specializovaných oborů třicátých a čtyřicátých let 20. století (13. 7. 1898 Roudnice n. L. – 31. 10. 1983 Praha). Jeho hlavními specializacemi v té době, ale i pozdější byly deskové značky a příležitostná a propagační razítka. Přehled však měl i o jiných sběratelských specializovaných oborech, které až dokonce svého života aktivně prosazoval. Především díky jemu tento klub se postupem doby začal věnovat kromě poštovních známek a

celin různým specializovaným oborům.

1950 – 1962

V tomto období se zvýšila výstavní aktivita. V době 28. 10. až 5. 11. 1950 se konala Celostátní výstava poštovních známek PRAHA 1950 v domě U Hybernů a v Obecním domě hl. m. Prahy. Předsedou

organizačního výboru byl jmenován Václav Matura, čelný funkcionář klubu filatelistů založeného před sedmi lety – Sportovního klubu hl. m. Prahy, odboru filatelistického, a Václav Nebeský stál v čele tzv. dorostenského odboru. Kolektivní exponát tohoto klubu získal I. cenu v kategorii klubů ROH (26 autorů). Vystaveno bylo celkem 48 exponátů ve třídě kolektivních exponátů. Specializované obory se významně této výstavě dotkly. Artefakty specializovaných oborů provázely tuto výstavu. Byly to příležitostná R-nálepka, ruční příležitostné razítko a strojové příležitostné razítko. Tento zvyk se pak ustálil u všech následných výstav.

Mezinárodní výstava poštovních známek PRAGA 1955 konající se ve dnech 10. -25. 9. 1955 se konala na Slovanském ostrově a ve výstavní síni Mánes. Třída Filatelistické zvláštnosti ukázala předznamenkové dopisy a razítka, filatelistické vzácnosti, soukromé a místní pošty, celiny. V této třídě se objevily i novotisky a falza ke škodě pošty. Hlavní cenu získal Jaroslav Kovařík za exponát „Rakousko 1850 – 1918“. Exponát kromě známek obsahoval i všechny druhy razítek (včetně v němých a rekomandačních) na celistvostech. V tomto, ale i dalších exponátech byly k vidění vzácné a ojedinělé dopisy s plejádou razítek. Třída VI. byla věnována specializovaným oborům. Měla několik skupin – předznamenkové dopisy a razítka, poloúřední, městské a soukromé pošty, celiny a rozmanitosti. V této třídě bylo vystaveno 43 exponátů (z toho 6 exponátů bylo celinařských). Letecká VII. třída měla 13 exponátů. Třída VIII. se týkala filatelistické literatury. Z českých vystavovatelů lze jmenovat Karla Basiku, Adolfa Čípka, Jaroslava Dusíka, Antonína Matulu, Františka Rožnovského, Jaroslava Vyskočila, Františka Nováka, Karla Píka, Viléma Kozlera, Jaroslava Papouška a Antonína Jínu. Mnozí z vystavovatelů zůstali specializovaným oborům věrni a v pozdějších letech se aktivně začlenili do práce orgánů věnující se specializovaným oborům. Na této výstavě se objevil fenomén „nezařaditelných exponátů“. Šlo např. o hotelové pošty, průsvitky, dokumenty poštovníctví, balíková pošta, železniční razítka, dopravní nehody poštovních zásilek, nedoručené dopisy, desinfekční pošta, obálky prvního dne, analogické dopisnice, návrhy rytin, rytecká práce .... Některé obory patřily právem mezi specializované obory, ale z důvodů neznalostí se zařadily „na okraj“, některé patřily spíše do jiných tříd. Zajímavý je pohled mezi organizátory – Objevíme mezi nimi příznivce specializovaných oborů – Karla Basiku, Josef Grusse, Klementa Ptačovského a zejména Alberta Jonáše a Ladislava Novotného. Albert Jonáš byl architektem výstavy a vytvořil výstavní plakát. Výstavu kromě jiného provázela dopisnice, příležitostné denní razítko a strojové výstavní razítko.

Výstava poštovních známek PRAGA 1962 se konala v době od 18. 8. do 2. 11. 1962 na výstavišti (tehdy Sjezdovém paláci Parku kultury a oddechu Julia Fučíka -PKOJF), v průmyslovém (Sjezdové,) paláci a v Bruselském pavilonu. Byla to první „Světová“ v Československu v roce 75. výročí organizované filatelie na československém území. Výstava byla zajímavá hned z několika pohledů. Uvedeny jsou alespoň některé ve vztahu ke specializovaným oborům. Poštovní muzeum vystavilo expozici poštovních provozů, nástrojů a zařízení a dokladovalo tím vývoj poštovníctví od 16. století. Výstavu ošperkovaly dostavníková a vrtulníková pošta. Velkou národní cenu a zlatou medaili získal český sběratel Pankrác Zajíček (Tábor) za exponát „Pošta na našem území 1780 – 1910“ (nebyl vystaven ve specializované IX. třídě, ale v I. třídě Evropa pod číslem ČS-48). V anotaci exponátu se dočteme, že v exponátu byla ukázka z rozsáhlé specializované a studijní sbírky známek, razítek a dopisů, dopisy z předznámkové doby, razítka na výstřižcích, i dopisech. V exponátu byly k vidění i signety, novinové kolky a novinové známky. Artefakty se týkaly poštovníctví v českých zemích, ale i na území Rakouska – Uherska a Lombardsko – Benátska. Ve výstavním výboru pracoval člen a funkcionář Klubu filatelistů 00-15 Praha Vratislav Palkoska, významný propagátor specializovaných oborů

v Československu, pozdější předseda tohoto klubu a jeden ze zakladatelů Komise specializovaných oborů SČSF (1966). Během výstavy pracoval v kulturním a společenském odboru. V technickém oboru byl činný i sběratel František Zahrádký, sběratel R-nálepek a doporučených dopisů, blízký Klubu filatelistů 00-15. V odboru mládežnickém jsme zaznamenali přítomnost a práci Karla Papíka. I v jury se objevilo několik vyznavačů specializovaných oborů (Jan Mrňák, Bohuš Rieger, Ladislav Novotný aj., jurymanem byl i Hartwig Danesch ze Spolkové republiky Německo). Největším přínosem pro rozvoj specializovaných oborů však byly exponáty vystavené v IX. výstavní třídě nazvané „Filatelistické zvláštnosti“. Všechny třídy byly rozčleněny a objevily se po teritoriálním rozdělení. Vystavení exponátů se zkomplikovalo ještě tím, že některé specializované exponáty se objevily i v národních třídách a I. třídě (Evropa) a dalších. Celistvosti dokladovaly nejen poštovní známky, ale i razítka a další artefakty specializovaných oborů. Zmíněná IX. třída přinesla lavinu exponátů specializovaných oborů z celého světa, ale i ze sbírek československých sběratelů. Jednalo se o polní pošty, dopisy z předznámkového období, celiny, polouřední, soukromé, městské a místní pošty, vojenské pošty, táborové pošty, velké množství regionálních exponátů, katastrofní pošta, různá razítka a řada dalších. I X. třída „Filatelistická literatura“ přinesla zajímavé exponáty. Celináři Antonín

Hoza a Miroslav Čištecký (Praha – Písek) vystavili „Celiny na území ČSSSR od r. 1861). Návštěvníci mohli v dalších teritoriálních odborech vidět i publikace věnované razítkům, zvláštním druhům přepravy, předznámkové době a další.

TATO VÝSTAVA BYLA VÝZNAMNÝM PRŮLOMEM v ČESKOSLOVENSKÉM SBĚRATELSTVÍ SPECIALIZOVANÝCH OBORŮ, stála u zrodu Komise specializovaných oborů a dalších pozdějších organizací a významně přispěla k rozšíření tohoto sběratelství , vystavování a

publikací (příruček, katalogů, periodik a neperiodických zpravodajů) v Československu. Specializované sběratelství významně ovlivnila a podpořila. Za všechna hodnocení připomínám slova Václava Nebeského v rubrice Specializované obory ve Filatelii z roku 1965 (str. 406).

„Říká se, že o specializované filatelistické obory není dostatečný zájem veřejnosti. Vraťme se však k Světové výstavě poštovních známek PRAGA 1962, kde jsme našli opak toho nejen u zahraničních vystavovatelů, ale i naši sběratelé ukázkami svých sbírek a samostatnými expozicemi prokázali, že specializované obory žijí a mají dokonce příznivce vysokých hodnot. Ve třídě IX. „Filatelistické zvláštnosti, kryjící se s Našimi „Specializovanými obory filatelie“, byly uděleny 2 stříbrné pozlacené, 15 stříbrných a 10 bronzových postříbřených medailí kromě četných bronzových a diplomů“.

Václav Nebeský na stránkách Filatelie v roce 1963 otiskl statistický rozbor vystavených exponátů. Dle něj bylo v IX. třídě vystaveno dle V. Nebeského celkem 102 exponátů (celkem 17,4% z celkového počtu). Není jasné, zda zahrnul do těchto počtů i ostatní specializované exponáty vystavené a registrované v ostatních třídách, pravděpodobně ne. Tím by se celkový počet zvýšil. Rozhodně to byl enormní počet na tu dobu a vysoké zvýšení oproti předchozím výstavám včetně výstavy PRAGA 1955. To dokazuje, že to byl průlom. V odborné společnosti byly exponáty zaznamenány s velkým zájmem. Pozitivní bylo, že se konstituovaly specializované obory na organizované bázi. Vzápětí po výstavě došlo k založení komise specializovaných oborů zejména z iniciativy Václava Nebeského a za přispění dalších významných sběratelů celin, razítek, R-nálepek, polních pošt a příležitostných a strojových razítek, kterými byli Josef Buriánek, Karel Horký, Antonín Hoza, Josef Koňas, zmíněný Václav Nebeský a Vratislav Palkoska. Psal se prosinec 1962. V Československu to byl vlastně první úspěšný pokus zorganizovat sběratelství specializovaných oborů na značně široké bázi. Na výsledky této komise navázaly a navazují následovníci jakými jsou:

a/ na odborné bázi: pozdější komise specializovaných oborů, v sedmdesátých letech přejmenovaná

na komisi poštovní historii a celin respektive komisi poštovní historie, od začátku devadesátých let Českomoravská společnost pro poštovní historii, celá řada regionálních (v minulosti krajských) pracovních skupin, odborných sekcí pro jednotlivé obory. Na Slovensku je pokračovatelkou těchto komisí jednak komisia poštovej histórie ZSF, ale i SFA (Slovenská filatelistická akadémia), kterou v roce sepsání této kroniky vede Michal Kiššimon a v roce 2012 již tato instituce pracuje úspěšně 15 let.

b/ na klubové a odborné bázi: Klub filatelistů, sběratelů specializovaných oborů, 00-15 a částečně Klub filatelistů 00-65 (Apollofila) v Praze. Specializované obory byly přijaty i ostatními filatelistickými kluby v České republice. Od šedesátých let za dob společného státu se tyto obory zakořenily i na Slovensku, kde existovalo a stále pracuje několik agilních klubů (za všechny jmenujme alespoň košickou klubovou entitu, kde se poštovní historii a specializovaným oborům věnuje např. Dušan Evinic, Ján Marenčík, Juraj Pálka a další).

Klub 00-15 byl pod vlivem této a následné výstavy PRAHA 1966 (viz dále) přejmenován na Klub sběratelů specializovaných oborů. Tohoto názvu se drží do dneška a svou činností i nadále propaguje

obory tohoto sběratelského směru. Horší problém měla vznikající komise či odbor, jak se komise zprvu jmenovala. Problémem bylo, jak vznikající entitu pojmenovat. V zahraničí se tento směr nazýval okrajové obory (v němčině: Am Rande Gebiete), zvláštní obory, speciální obory, filatelistické speciality, filatelistické zvláštnosti apod. Komise byla zprvu komisí filatelistických zvláštností, speciálních oborů, poté specializovaných oborů, od roku 1968-69 se začal uchycovat název poštovní historie a celiny. Vedla se diskuse, co do tohoto oboru patří a co ne.

Dalším pozitivem výstavy PRAGA 1962 byl zvýšený zájem o specializované obory a lavinovitě rozšíření článků a publikací o nich. Na stránkách Filatelie v letech 1964 a 1965 se k problematice sběratelství a jednotlivým sběratelským oborům zřídila i rubrika Specializované obory, jejímž iniciátorem a přispěvovatelem byl zejména Václav Nebeský. Výstava dala základ a příklad i k rozšíření počtu a zvýšení kvality exponátů o specializovaných oborech, který přetrval dlouhou řadu let, i když počátkem 21. století tvorba exponátů se zpomalila. Velký vliv měla PRAGA 1962 na pořádání výstav se specializovanými obory anebo posílení výstavních tříd specializovaných oborů.

16. – 20. 12. 1966

1. výstava specializovaných oborů PRAHA 1966 se v těchto dnech konala v místnostech Závodního klubu ROH zaměstnanců ministerstva vnitřního obchodu na Staroměstském náměstí.

„...výstava byla velmi důstojnou přehlídkou těchto oborů,“ napsal Vratislav Palkoska na stránkách Filatelie při vzpomínkách na tuto výstavu (příspěvek Výstava specializovaných oborů PRAHA 1966). „Svým zaměřením byla jedinou výstavou tohoto druhu nejen v historii čs. filatelie, ale v celé střední Evropě.“, podotkl ve svém článku „Viděli jsme na výstavě specializovaných oborů“ Jiří Nekvasil ve Filatelii.

Výstavy se zúčastnilo 66 vystavovatelů z Československa s 86 exponáty v soutěži. Mimo soutěž bylo vystaveno 12 exponátů. Ústřední správa spojů vydala příležitostnou celinovou obálku výtvarníka a rytce Josefa Herčíka. Zásilky byly oráženy denním příležitostným razítkem a strojovým příležitostným razítkem. Předsedou jury byl Karel Basika. Organizací byl pověřen svazovými orgány Klub filatelistů 00-15. Výstavu navštívilo 1600 návštěvníků.

Soutěžní exponáty byly rozděleny do 6 soutěžních tříd – celiny, poštovní razítka v jejich historickém

vývoji, polní pošty, celistvosti, R-nálepky a literatura. Exponát ÚSS ukázal celiny, příležitostná razítka i strojová razítka. Mezi vystavenými exponáty celin byli Karel Basika (mimo soutěž), Jaroslav Dusík s prvními korespondenčními lístky světa, Antonín Hoza, Pavol Diča, V. Kozler s čs. celinami. Byli vystaveny i zahraniční celiny (Otto Hornung aj.).

Ve třídě poštovních razítek dominovaly exponáty předznámkových dopisů. Regionální sbírky byly početně zastoupeny – vynikli zejména Jaroslav Dusík, František Czulík, Valentin Schiebl, Ladislav Prát, Viktor Indra, Václav Konstant, Karel Všetečka, Hubert Pátek, Miroslav Blaha, Pankrác Zajíček, Vladimír Šimek a další. Československá razítka představili Karel Horký, Jaroslav Vyskočí. Vystaveny byly i razítka ze zahraničí.

Ve třídě polních pošt přitáhly pozornost exponáty Jan Mrňáka (polní pošty v I. světové válce) a Oldřicha Šaffy (polní pošty jednotek OSN).

Třída celistvostí byla velmi pestrá. Za zaznamenání stojí vystavovatelé Eduard Herout, Karel Horký, Antonín Mrzena, Viktor Indra, J. Špiryt, Vlastimil Krajíc, Vratislav Palkoska, Otto Deutsch, Valentin Schiebel, a K. Čujan.

Analogické pohlednice dle očitých svědků bohužel nezaujaly údajně svou chudostí

Třída R-nálepek přinesla zejména exponáty Karla Papíka (převážná část na celistvostech).

Ve třídě literatury byly vystaveny tři publikace a jeden soubor 70 článků (Václav Nebeský, Josef Boháč, Josef Koňas a Jiří Nekvasil).

1966

Šedesátá léta znamenala rozmach sběratelství specializovaných oborů. Bylo tomu tak ve všech oblastech. Bouřlivý vývoj se nevyhnul ani důležité části – vzdělávání. Tradici pozdějších seminářů a Dnů poštovní historie založily jednak přednášek na více méně místní úrovni už třicátých a čtyřicátých let 20. století. Velký vliv na rozvoj přednáškové činnosti však mělo uspořádání čtyř seminářů

sběratelů specializovaných oborů na Celostátní výstavě poštovních známek BRNO 1966. Od 14. do 16. 9. 1966 se konaly v Klubu státních zaměstnanců v Brně semináře sběratelů Jiřího

Nekvasila (Historický vývoj celin), Antonína Hozy (Čs. celiny tištěné ve Vídni v r. 1919), Jiřího Pohoreckého (typy a podtypy čs. poštovních razítek), Karla Horkého (Nové poznatky v popřevratových razítkách 1918 – 1919), Vratislava Palkosky (Porevoluční razítka na Slovensku v letech 1945 – 1946), Josefa Koňase (Vývoj R-nálepek na našem území) a Antonína Zouhara (Problémy sběratelů analogických pohlednic).

Pořadatelem byl tehdejší odbor specializovaných oborů se svým předsedou Vratislavem Palkoskou.

Pod vlivem Václava Nebeského byla v časopise Filatelie zřízena rubrika SPECIALIZOVANÉ OBORY. Tištěna byla v letech 1965 a 1966. Kromě zmíněného do rubriky přispěli i další publicisté – Valentin Schiebel a Jiří Nekvasil. Rubrika představila specializované obory v celé své šíři i hloubce.

Z té doby se datují i první pokusy o **klasifikaci specializovaných oborů**. Objevily se dvě oficiální koncepce – Nebeského a Nekvasilova. Stojí za to je ocitovat ve svém plném znění.

NEBESKÉHO KLASIFIKACE (Filatelie 1965, str. 406 a 407, rubrika Specializované obory)

1. Celiny
2. Celistvosti
3. Poštní pošty
4. Razítka

a/ denní s historickým vývojem

b/ strojová a propagační

c/porevoluční a popřevratová

1. R nálepky

a/ běžné,

b/ provizorní,

c/ různé

1. Deskové značky
2. Retuše
3. Předznamenkové dopisy
4. Analogické pohlednice
5. Obálky prvního dne
6. Poštovní skart
7. Frankotypy

8. Různé obory (hotelová pošta, ponorková a říční pošta, volská pošta, známkové sešitky, karantenní dopisy, pošta paroplavebních společností, transoceánská plavba, pošta visuté dráhy, dostavníková pošta, dopisy z koncentračních táborů, havárie a katastrofy, místní soukromá pošta aj.)

NEKVASILOVA KLASIFIKACE (Filatelie 1967, str. 101, článek Viděli jsme na výstavě Specializovaných oborů)

1. celiny, a to jak sbírky generální, speciální, studijní i naukové), je vidět, že nahodilé soubory celin nemají již na našich výstavách uplatnění,
2. poštovní razítka v jejich historickém vývoji, a to jak naše tak i ciziny, jsou to předznámkové dopisy, denní i místní, vlakové, příležitostné a strojně propagační, popřevratová a porevoluční atp.,
3. sbírky poštovně-historické, které vyčerpávajícím způsobem zpracovávají historii pošty nějakého kraje, okresu, území, města atp.za použití veškerého filatelistického materiálu (předznámkových i známkových razítek, celin a celistvostí),
4. polní pošty čs. a cizích armád včetně cenzurních razítek a zajatecké pošty (polní pošty pozemních, námořních a leteckých armád),
5. celistvosti – sbírky známek na dopisech (pestré a smíšené frankatury, provizorní známky, inflační dopisy a měnové reformy, signety, novinové kolky a známky atp.), dokumentární sbírky lodní, polární, dostavníková, potrubní pošta, dopisy karantenní, katastrofní atp.

1968 – 1969 a sedmdesátá léta

V roce 1968 se konala další Světová výstava poštovních známek PRAGA 1968, která měla též značný vliv na sběratelství specializovaných oborů u nás. Konala se v Praze od 22. 6. do 7. 7. 1968 na Výstavišti v Průmyslovém paláci (Sjezdovém paláci PKOFJ), ve Sportovní hale, na volné ploše v montovaných pavilonech a v paláci U Hybernů. Pod jejím vlivem se utvořila v Severomoravském kraji první krajská skupina specializovaných oborů (1969). Vedl ji Miroslav Bláha. Následoval další krajská skupina v Jihočeském kraji (Písek), u jehož zrodu stáli zejména Václav Konstant a Josef Skala.

PRAGA 1968 podnítila i zájem slovenských sběratelů, kde v rámci Zvazu slovenských filatelistov byla utvořena **odborná komise specializovaných oborů**. Předsedou byl jmenován Pavol Diča, na jehož práci později navázal Jozef Obert. Pod vlivem Světové výstavy se otevíraly brány dalších výstav se zaměřením na specializované obory. Všechny byly velmi významné. V roce 1972 to byla Celostátní

výstava specializovaných oborů, poštovní historie a poštovních celin PÍSEK 1972 (s mezinárodní účastí). Konala se od 20. 5. do 4. 6. 1972 v Oblastním muzeu v Písku. Komisi specializovaných oborů vedl po Václavu Nebeském již Vratislav Palkoska v době konání výstavy. Jury předsedal Josef Rathauský a kromě Vratislava Palkosky v ní pracovali další členové komise Oldřich Štaffa a Emil Votoček. Během výstavy se konal specializovaný seminář. Byl vydán reprezentativní katalog a rozsáhlý sborník. Bylo vystaveno velké množství exponátů –

oficiální třída (3), čestná třída (7), mimosoutěžní třída (5), soutěžní třídy (82). Rozsah vystavených specializovaných oborů a fundovanost článku ve sborníku překonaly očekávání. V sedmdesátých letech se s krátkými odstupy konaly i další specializované výstavy vysoké kvality. Za všechny jmenujme alespoň Celostátní výstavu KUTNÁ HORA 1976, Národní výstava OSTRAVA 1980 a další.

V tomto období (rok před výstavou PRAGA 1968) se zrodil nápad mezi kompetentními zkusit podat návrh na vytvoření příslušné komise zabývající se specializovanými obory (poštovní historií a celinami) i v rámci FIP. Myšlenku podpořil i předseda SČSF Ladislav Dvořáček. a na kongresu FIP (konal se v létě 1968 na Karlštejně) návrh jménem československé delegace přednesl. Následný rok byl návrh hlouběji specifikován na kongresu FIP v Sofii. V rámci československé filatelie po utlumení činnosti počátkem sedmdesátých let se klasifikace a přejmenování odborná veřejnost dočkala v rámci obnovené Palkoskovy komise v letech 1976 a 1977. Následovaly příslušné směrnice včetně výstavního řádů, kritérií pro vystavování atd. Tímto aktem byla i v oblasti výstavnictví institucionalizována poštovní historie i ve výstavnictví.

1970 - 1974

Významným úsekem specializovaných oborů bylo zpravodajství respektive vydávání neperiodických zpravodajů. Na úseku specializovaných oborů byla průkopníkem v tehdejší době tehdejší komise specializovaných oborů. První číslo Zpravodaje Komise specializovaných oborů bylo vydáno 1. 4. 1970. Celkem bylo vydáno 36 čísel (v letech 1970 – 1973 ve formátu A4, v roce 1974 ve formátu A5). V letech 1970 – 1973 vydával kolektiv, v roce 1974 byl redaktorem zpravodaje Václav Mahovský.

Tato serie zpravodajů přestala vycházet v roce 1974, kdy SČSF aktivitu této komise zastavil a zřídil komisi pod vedením Miroslava Polišenského, který se vzdal své funkce v únoru 1976. V tomto období zpravodaj nevycházel. Nicméně toto zpravodajství dalo základ pro pozdější vycházení zpravodajů specializovaných oborů. Velkou zásluhu na tom měl Václav Mahovský, který byl nápomocen radou při rozběhu a řešení technických záležitostí dalších zpravodajů v dalších letech. Ve vydávání příloh a samostatných zpravodajů o problematice doporučených dopisů a R-nálepek pokračoval i nadále v dalších letech.

24. 2. 1976

Počátkem roku udělily svazové orgány (PÚV SČSF) svolení Vratislavu Palkoskovi stanout v čele obnovené komise specializovaných oborů a převzít vedení po Miroslavu Polišenském. Vratislav Palkoska oslovil několik sběratelů zabývajících se specializovanými obory a sezval je do zasedací místnosti SČSF v Celetné 26 v Praze 1. Byli jimi Miroslav Polišenský, Oldřich Štaffa, J. Mokerský, Jiří Nekvasil, Vojtěch Maxa, Ivan Leiš a Antonín Vorlíček (jediný

z pozvaných se omluvil). Na této schůzi Miroslav Polišenský rezignoval ze své funkce a řízení komise ujal Vratislav Palkoska. Účastníci přijali rozdělení funkcí. Ve vedení stanuli V. Palkoska (předseda), O. Štaffa (I. místopředseda-evidence členů), A. Vorlíček (II. místopředseda (spolu s tiskovými záležitostmi), V. Maxa (tajemník), V. Nebeský (člen vedení). Vedení sekcí se ujali: M. Polišenský (historie poštovníhonictví), celiny (J. Nekvasil), výplatní otky (M. Bouška), R-nálepky (V. Mahovský). Ostatní sekce nebyly obsazeny. I. Leiš byl pověřen na dalších zasedáních komise redakcí obnoveného Zpravodaje KSO (koncepte byla schválena 17. 5. 1976 a 1. číslo vyšlo v červnu 1976). Byl přijat program, svolán širší aktiv sběratelů, přijat y zásady úpravy sbírek, exponátů a jmenování jurymanů.

První číslo Zpravodaje bylo věnováno 450. výročí organizovaného poštovníhonictví v českých zemích (1526 – 1976). V roce 1976 vyšlo kromě tohoto čísla i dvojčíslo 2/3. V roce 1977 byly vydány 4 další čísla v nákladu 500ks. Cyklostylová forma byla doplněna několika obrázkovými stranami. ve zpravodajích se objevilo několik rozsáhlých příloh a materiálů.

Ke spolupráci v komisi byli postupně přizváni Pravoslav Kukačka (sekce příležitostných razítek), Emil Votoček (denní razítka), Pavel Jech, Jiří Pohorecký, Václav Bortlík. Současně byli nominováni vedoucí

krajských skupin specializovaných oborů (gestoři). Prvními gestory byli: Miroslav Forman (Středočeský kraj), J. Příkazský (Jihočeský), Miroslav Vostatek (Východočeský), Jaroslav Papoušek (Jihomoravský), Miroslav Blaha (Severomoravský). Neobsazený v době prvního zasedání KSO byl kraj Severočeský a Západočeský. Velký důraz se začal klást na jurymany specializovaných oborů., kteří byli jmenovitě nominováni na základě zkušeností a věku. Začala se psát nová kapitola organizovaného sběratelství specializovaných oborů (později přejmenována na specializované obory, poštovní historii a celiny a ještě později na poštovní historii a celiny, tento název vydržel až do roku 1988, kdy svazové orgány rozhodly o oddělení poštovní historie a celin do dvou samostatných komisí).

1976

Obnovená komise specializovaných oborů v průběhu roku 1976 zveřejnila svou oficiální klasifikaci specializovaných oborů (poštovní historie a celin). Tato byla oficiálně publikována ve Zpravodaji KSO

1/1976 (strany 4-8).

PALKOSKOVA KLASIFIKACE (kráceno o Výstavní řád poštovní historie a celin)

Smyslem klasifikace je „vyčištění“ a upřesnění pojmu „specializované obory“, aby v sobě zahrnovaly pouze to, co se rozumí souhrnným pojmem „p o š t o v n í h i s t o r i

e a c e l i n y „, aby nebyly odložištěm všeho toho, co nelze zařadit do jiných sběratelských skupin nebo komisí.

K l a s i f i k a c e:

Specializované obory jsou sběratelským směrem budujícím samostatné sbírky z filatelistických materiálů z oblasti

- 1. I.historie poštovníctví**
- 2. II.poštovních razítek**
- 3. III.zvláštních druhů a způsobů přepravy poštovních zásilek a zpráv**
- 4. IV.poštovních celin.**

Po těchto pojmy se rozumí:

- 1. I.historie poštovníctví (předznámkového a známkového období)**

Zachycuje vývoj poštovníctví určitého státu, země nebo skupiny zemí (oblasti), kraje, města nebo místa, určitého dopravního spoje v chronologickém sledu nebo určitém časovém úseku.

- 1. II.poštovní razítka**

a/ předznámková

b/ denní místa (ruční i strojová) včetně poštoven, poštovních služeben apod.

c/ příležitostná, propagační (ruční i strojová) apod.

- 1. III.zvláštní druhy a způsoby přepravy poštovních zásilek a zpráv**

a/ pošta dopravená v období výjimečného či válečného stavu včetně polních a vojenských pošt, pošty cenzurované (vojenské a jiné), pošta osob zajatých, internovaných, vězněných z důvodů vojenských, rasových, utečenců s právem asyly anebo osob zavlčených apod.

Poznámka autora: V dalším textu Palkoskovy klasifikace je uvedeno: uspořádání sbírek, charakter jednotlivých oborů, a popis výstavního exponátu. Za Klasifikací následují plány a program sekcí, které byly schváleny v rámci struktury staronové komise, z pera designovaných vedoucích sekcí.

1978

Komise specializovaných oborů v roce 1978 otevřela na stránkách Filatelie pravidelnou rubriku nazvanou POŠTOVNÍ HISTORIE CELINY. Prvního příspěvku se zhostil Pravoslav Kukačka na téma Příležitostná a propagační razítka (Filatelie 5/1978). Rubrika měl v každém čísle své pokračování.

Další činností komise bylo pořádání Dnů poštovní historie. Hostitelé byli krajští gestoři.

Zpravodaj komise specializovaných oborů (poštovní historie a celin) ukončil pod tímto názvem své vydávání koncem roku 1977 a od ledna 1978 do poloviny roku 1986 vycházel nepřetržitě pod názvem POŠTOVNÍ HISTORIE (za devět let 37 čísel). Na tento zpravodaj navázal zpravodaj komise poštovní historie a celin pod novým názvem Postilion a novou hlavičkou, kde byla ilustrace evropského postilionu na koni s trubkou autora Ivan Leiše, který byl nepřetržitě 15 let redaktorem všech tří zpravodajů (redigoval 16 čísel zpravodaje Postilion). Později se k němu připojil jako redaktor i Pavel Stříteský. Zpravodaj Postilion byl převzat počátkem roku 1990 nově vzniklou Českomoravskou společností pro poštovní historii po ukončení existence Komise poštovní historie. Redaktorství od roku 1990 do dnešních dnů vykonává Karel Špaček, který se stal též v roce 1990 předsedou této nově vzniklé společnosti.

Poštovně historických zpravodajů bylo v sedmdesátých a osmdesátých letech ovšem více.

Jednak v průběhu osmdesátých let se od centrálních zpravodajů komise odštěpily rubriky sekcí a vytvořily samostatné zpravodaje se svými vlastními a nezávislými redaktory (z rozpočtu komise).

Krajské zpravodaje byly financovány Krajskými výbory SČF.

Zpravodaje v regionech

Zprávy PHaC, zpravodaj vydáván v Ostravě různými orgány (včetně Krajské komise PHaC) v letech

1981-1990, Redaktor: kolektiv

Západočeský zpravodaj skupiny poštovní historie a celin 1982-1987

Západočeský zpravodaj skupin poštovní historie a aerofilatelie 1987-1990

Redaktorem byl Karel Špaček, vydávala Západočeská krajská skupina poštovní historie a celin SČF a další subjekty

Zprávy

Vydávala Středočeská skupina poštovní historie a celin, redaktorem byl Miroslav Forman, vydáváno od roku 1976, návazně byl vydáván Středočeský zpravodaj PH

Informace později Informace pro členy Českomoravské společnosti pro poštovní historii pro region východních Čech a jejich přátelé

Vycházelo v Pardubicích (redaktor Miroslav Vostatek, později v Hradci Králové (redaktor Karel Holoubek). Vydávala východočeská pracovní skupina PH+C, později další subjekty od roku 1975

doposud

Informátor Krajské skupiny PHC

Vycházelo v letech 1983-1984 v Ostravě, redaktorem byl Svatopluk Petr (?)

Jihomoravský zpravodaj PHC

Vycházel v Brně, redaktor byl Jaroslav Kyzlink a kolektiv, vydáváno Krajskou skupinou poštovní historie a celin Jihomoravského kraje resp. Krajskou komisí poštovní historie Jihomoravského kraje v letech 1986 – 1990

Severočeský zpravodaj PHC

Vydávala Severočeská pracovní skupiny PHC, redaktorem byl V. Stodola, 1987-1989(?)

Odborné zpravodaje/nezávislé zpravodaje

Zpravodaj sběratelů příležitostných a propagačních razítek

vydávající: sekce příležitostných a propagačních razítek KPHC (1983-85), odborná skupina příležitostných a propagačních razítek KPHC SČF (1985-1986), sekce dopravy poštovních zásilek KPH SČSF(1987-1989), redaktory byli Antonín Hašek, Tomáš Novák

Zpravodaj Společnosti pro poštovníctví v Českých zemích 1938-1945

Vydáváno v Brně Společností pro poštovníctví v Českých zemích 1938-1945, redaktor František Šubart, celkem 25 čísel

Zpravodaj celiny SČSF – teritoriální komise

Vycházel v Praze, vydavatel sekce celin při teritoriální komisi, redaktorem byl Jiří nekvasil, léta vydávání 1987-1988

Zpravodaj sekce čs. celin komise čs. známky

Vycházel v Praze, redaktorem Tomáš Šilhán, vydavatelem byla sekce čs. celin při komisi čs. známky, nástupcem zpravodaj Celiny-zpravodaj sběratelů celin při SČF

Celiny – nejprve komise celin při SČSF, později zpravodaj společnosti sběratelů celin při SČSF

Vydávali komise celin SČSF, poté Společnost sběratelů celin při SČSF, později Společnost sběratelů celin při SČF, redaktory byli střídavě Jan Krátký a Vilém Bulant. Vycházel od roku 1989

Materiály HP (Materiály k historii poštovníctví

Vycházel v Praze a vydáván sekci historie poštovníctví KPH SČSF v letech 1988 – 1989, redaktorem byl Petr Gebauer, příloha zpravodaje Postilion

Mechanizace a automatizace pošty

vycházel v Praze, vydával KF 00-65, později Českomoravská společnost pro poštovní historii SČF (od r. 1995), redaktorem byl Miroslav Langhammer

Nové poštovny

Vycházel v Praze, vydával KF 00-65 od roku 1994 do roku 1996), redaktorem byl Petr gebauer

Polní pošty

Vycházel v Praze v letech 1984-1985, vydávala skupina poštovních militarií, redaktorem byl Jan Suchý,

Související zpravodaje pro R-nálepky

R-nálepky – 2/78-5-6/78

Zpravodaj APZ (Adjustace poštovních zásilek) - 1/87-16/90

Poštovní nálepky - 1/91-

Bulletin k výstavě „Pošta a doporučený dopis PRAHA 1986“ – vydavatel Městský výbor PHC Praha

„Hledáme název“ – 1/78

Doporučené celistvosti a R-nálepky – 1/80-1/86

Různí redaktoři. Václav Mahovský, Štěpán Kučera, Ivan Tvrdý, vycházel od r. 1978-různí vydavatelé sekce R-nálepek, sekce doporučených celistvostí, pracovní skupina PHC MV SČSF, sekce adjustace poštovních zásilek KPHC SČSF, klub filatelistů 02-22, společnost sběratelů poštovních nálepek

Poštovní střediska

Vycházel v Praze, vydával KF 00-65, redaktor Petr Gebauer, přílohou zpravodaje Poštovny, roky vydávání 1982 – 1993

Poštovny

Vycházel v Praze, vydával KF 00-65, Českomoravská společnost pro poštovní historii SČF od roku 1980-, redaktory byli Vojtěch Maxa, Petr Gebauer

Výplatní otisky/Meter Stamps (zvláštní přílohy Sonda 1903)

Vycházel v Praze od roku 1978 do 1990, vydávaly sekce otisků výplatních strojů KPHC, odborná skupina otisků výplatních strojů, sekce dopravy poštovních zásilek KPH SČSF, redaktorem byl Ivan Leiš, později společně i Pavel Strítěský

Kurýr

Vycházel v Praze nejprve jako nezávislý zpravodaj (zakladatel a redaktor Luděk Janů) 1988-1989 (čísla 1-5, 1. číslo 3. 1. 1988), od č. 6 (6.2.1990) – vydavatelem byla Stolní společnost sběratelů výplatních otisků založená 18. 11. 1989, vydáno celkem 17 čísel, věnovaných výlučně výplatním otiskům.

Zdroj informací:

1/ L. Kunc, <http://philately.webpark.cz/biblio/bibliografie.htm>

2/ I. Leiš, osobní archiv a fond Filatelistické knihovny Ivana Leiše

Poznámka autora:

Přesná a kompletní evidence zájmových periodik, publikací a neperiodických zpravodajů neexistuje, údaje nemusí odpovídat skutečnosti.

Kromě periodik či neperiodických zpravodajů sedmdesátá a osmdesátá léta, ale i léta pozdější přinesla řadu významných a na svou dobu a podmínky reprezentativních publikací. ZA VŠECHNY

STOJÍ ZA ZAZNAMENÁNÍ hlavně dílo ing. Emila Votočka o českých poštovních razítkách od

nejstarších dob do roku 1918 vydávaných v několika dílech v rámci monografie československých známek a dále díla Jiřího Kratochvíla zejména pak Jeho Pražské pošty Historie a současnost (Praha 2009) a Historický vývoj názvů pošt a poštoven v českých zemích (vydáno v rámci Monografie československých a českých známek a poštovní historie) – Praha 2012.

1980

VANČUROVA KLASIFIKACE

Člen KPHC SČSF Dalibor Vančura vytvořil Soupis poštovně – historických pramenů za rok 1980 a vydal jej tiskem (v rámci sekce historie poštovníctví KPHC SČSF). Tato práce vydána v Praze v roce 1981 obsahovala i přínosnou klasifikaci, i když to zcela jistě nebylo hlavním záměrem autora. I když se jedná o vyhraněnou bibliografickou osnovu a klasifikaci, přece jen se dá využít i pro sběratelskou klasifikaci specializovaných oborů. Nejnověji představil podobnou klasifikaci i Josef Chudoba na své červnové přednášce 2013 v rámci KF 00-15 v Domě Portus na Starém Městě Pražském, ovšem omezeně jen na období let 1918 – 1939 značně podrobně.

1/ Poštovní historie

obecná

regionální a místní

organizace pošty

historie filatelistických klubů

ostatní

2/ Razítka

denní

příležitostná

strojně propagační

popřevratová

porevoluční

poštovny

ostatní

3/ Poštní pošty

čs. vojsk 1. svět. válka

čs. vojsk 1918-1920

čs. vojsk 1938

čs. vojsk 2. svět. válka

rakousko-uherských armád

ostatní

4/ Mimořádné formy přepravy

zajatecká pošta

koncentrační a internační tábory

kurýrní pošta

cenzury

ostatní

5/ Ambulantní druhy pošt

vlakové pošty

automobilové pošty

letadlové pošty

autopošta

ostatní

6/ Otisky výplatních strojů

obecná problematika

ostatní

7/ Mechanizace a automatizace pošt

8/ Doporučené zásilky, expres, V-zásilky, dobírky

doporučené zásilky

recepisy

ostatní

9/ Celiny

československé

rakouské do r. 1918

pohlednice do r. 1905

ostatní

10/ Ostatní

1980 - 2013

V tomto roce Městská skupina pro poštovní historii a celiny při Městském výboru SČSF v Praze začala pořádat pravidelné měsíční přednášky (s výjimkou letních měsíců) renomovaných sběratelů na téma Specializované obory. Později tuto iniciativu převzal Klub filatelistů, sběratelů specializovaných oborů, 00-15 Praha a pokračuje v ní dodnes . V letech 2012/1013 byl uspořádán již 33. cyklus přednášek. Dlouholetým pořadatelem a organizátorem přednáškové činnosti je Ladislav Čechák. V prvním roce přednášeli Miroslav Polišenský, Karel Horký, Pravoslav Kukačka,

Antonín Hašek, Jiří Pohorecký, Miroslav Langhammer, Miroslav Bouška, Ivan Leiš, Václav Mahovský a Vladimír Kolář na různá témata – poštovní celistvosti, razítka rakouských poštoven,

sbírání příležitostných a propagačních razítek, třídění a katalogizace strojových propagačních razítek, denní razítka, automatizace listovních zásilek, výplatní otisky, doporučený dopis, R-nálepky, poštovní historie a aerofilatelie. Tyto přednášky navázaly na předchozí sporadické přednášky pořádané na různých úrovních různými subjekty, většinou klubů a odborných orgánů.

Údaje o detailech jednotlivých cyklů: www.kf0015.cz.

1983

V roce 1983 si Klub filatelistů 00-15, významný propagátor sbírání specializovaných oborů Praze,

oslavil 40 let své existence. Byl založen 13. 5. 1943. Toto výročí připomněl filatelistické veřejnosti uspořádáním výstavy, která by se zaměřila na poštovní historii a celiny. Výstava se konala ve dnech 28. 5. - 5. 6. 1983 v tehdejší Ústřední škole ROH A. Zápotockého v Praze a pod záštitou KPHC SČSF. Po delší době jsme mohli vidět významný exponát Karla Vsetečky, člena tohoto klubu, o 160 listech „Praha v poštovníctví“ (exponát je uložen v Poštovním muzeu). Exponát obsahoval pražská razítka z počátku 19. století, razítka vlakové pošty a doporučené zásilky. K vidění byly i práce Josefa Herčíka. Své exponáty představili B. Kavan, Vojtěch Maxa, V. Hlaváč, Jiří Kratochvíl, Václav Mahovský, Karel Vychodil, František Zahrádký, Ivan Leiš, Miroslav Bouška, Antonín Vorlíček, Jaromír Hořec, Václav Bortlík, V. Šolc, J. Bezloja. V třídě mládeže se vystavili exponáty Jiřího Maiera, Petra Leiše, Martina Leiše a dalších. Většina z nich byla členy KF 00-15, respektive KMF v rámci tohoto klubu. Během výstavy se používalo příležitostné razítko. K výstavě byl vydán katalog a sborník o třech částech popisující výplatní otisky Prahy, příležitostná a propagační razítka a provizorní R-nálepky.

1984 – 1985 (-1989)

Svazové orgány (PÚV SČSF) na sklonku roku 1984 rozhodly, že počínaje rokem 1985 si národní republiky v rámci Československé federace zřídí národní komise poštovní historie a celin SČF a ZSF. Práci obou komisí bude zastřešovat federální komise poštovní historie a celin SČSF. Po dohodě jednotlivých orgánů byly ke schválení a jmenování předloženi tyto kandidáti na volební období 1985 - 1989: předseda KPHC SČF Vratislav Palkoska, předseda KPHC ZSF Dušan Evinic a předseda KPHC SČSF Ivan Leiš. Vše na základě rozhodnutí V. sjezdu SČSF s tím, že jedním z usnesení bylo zamezit roztržitému oborů poštovní historie a vytvořit přehlednou systematizaci a druhým bylo rozhodnutí ohledně celin. Celiny pro toto funkční období byly ponechány komisi teritoriální (hledisko teritoriální), komisi aerofilatelie (letecké celiny), komisi čs. známky (čs. celiny) a komisi poštovní historie (poštovní celiny z obecného hlediska, jejich typy a druhy a úlohy v poštovním provozu). Perspektiva pro celiny byla stanovena: koncem tohoto volebního období se vytvoří samostatná komise celin. Na základě těchto usnesení se provedla inventarizace všech oborů, podoborů a směrů souvisejících s českou a slovenskou poštovní historií a byly do ní zahrnuty i ty obory, které neměly sběratelské zázemí či nebyly v oblasti zájmu sběratelů. Situace vyžadovala soustředit všechny obory pod několik málo typických směrů poštovní historie. Vznikla proto nová koncepce nazývaná podle zpracovatele

LEIŠOVA KLASIFIKACE

Zájmové a sběratelské úseky poštovní historie ve vztahu k území Československa a s Československem související se v období 1985 – 1989 soustředily do těchto hlavních

směrů:

1/ Historie poštovníctví

Tento směr sběratelství specializovaných oborů zahrnuje v první řadě nutné teoretické údaje, jejich sledování a vyhodnocování ve vztahu k všem aplikovaným sběratelským oborům zejména poštovní historie a celin. Tuto významnou část tvoří: organizační opatření pošty, státní kurýrní pošta, poselské zřízení, soukromé pošty, poštovní regál, vznik poštovních úřadů, hlavní poštovní úřady, vrchní poštovní správy, poštovní ředitelství. Zahrnuje zkoumání organizační strukturu poštovního systému, poštovní patenty, zákony, vyhlášky, věstníky, poštovní řády, poštovní pravidla, poštovní tarify, vývoj jednotlivých druhů zásilek. Historie poštovníctví se

též věnuje aplikovaným aspektům pošty – vývoji poštovních spojů (vlakové pošty, automobilové pošty, letadlové pošty, ambulantní pošty, přeprava závěrů apod.), vývoji razítek, jakož i moderním prostředkům použitých v poštovním provozu. Významnou součástí tohoto směru je regionální sběratelství na různých úrovních obsahující všechny zaznamenané artefakty použité v poštovním provozu. Výčet uzavírá naprosto nutná bibliografie poštovníctví.

2/ Doprava poštovních zásilek

Tento směr je jedním z hlavních směrů činnosti poštovní historie. Znaky dopravy doprovázejí prvotní akt při manipulaci s odeslanou (tranzitující či doslanou) zásilkou - ofrankování zásilky poštovní známkou či jiným způsobem (výplatním strojem, paušálem apod.). Jedná se o činnost, která zkoumá poštovní zásilku při její dopravě v mírových dobách. Dopravou se rozumí přijetí, přeprava a doručení zásilek. Směr zkoumá hlavní znaky poštovní zásilky: poštovní razítka a organizuje sběratele, kteří se zajímají o razítka od roku 1781 do dnešních dní a jejich druhy:

denní, podací, denní příchozí (od roku 1782), úřední razítka, poštmistrovská razítka (po zavedení povinnosti používání razítek od roku 1818 až po dnešek). Věnuje se též různým druhům dalších razítek: rekomandačním, novinových expedicích, expresních, poštoven, poštovních nádražních schránek, pošt, poukázek, vlakových pošt, polních pošt, manévrových pošt, strojových razítek, příležitostných, razítek autopošt, razítek různých speciálních poštovních úřadů a poštovních služeb, strojově propagačních, ručních propagačních, propagačních segmentových a dalším způsobům vyplácení (pomocí otisků výplatních strojů, úvěrovaným zásilkám apod.). Protektorátní razítka a výplatní otisky apod.

3/ Adjustace poštovních zásilek

Tento směr sleduje ostatní nutné či důležité znaky poštovní zásilky (adjustace = vybavení vším potřebným, připravení k činnosti) kromě těch, které souvisí bezprostředně s vyplacením zásilky a znehodnocení výplatného (viz bod 2/). Jedná se zejména o určení druhu zásilky. Tento směr zachycuje především doporučené zásilky, jejich razítka a zejména pak nálepky (od roku 1885) včetně příležitostných nálepek (od roku 1908) a nálepek provizorních (1918 – 1919, 1945, současnost) a automaty na doporučené známky. Dále postihuje nálepky expresní, dobírkové, letadlové a jiné druhy (dodatkem i ruční či razítkované poznámky pošty), recepisy a signety.

Doporučené dopisy z doby předznámkové jsou v centru pozornosti tohoto sběratelského oboru.

4/ Zvláštní (mimořádná) přeprava poštovních zásilek

Za zvláštních (mimořádných) okolností a situací (války, konflikty apod.) dochází k přepravě zásilek různými druhy poštovníctví. Jsou to polní a vojenské pošty (rakousko-uherské armády

do r. 1914, manévrové pošty 1883 – 1913, rakousko-uherské armády 1914 – 1918, čs. vojsk v zahraničí 1917 – 1920 – Francie, Rusko, Itálie, různé tranzitní země, Slovenská republika rad, Maďarská republika rad, čs. armády 1919 - 1920, mobilizace 1938, interbrigády, II. světová válka Francie, Střední východ, Anglie, SSSR, Vládní vojsko – Itálie, Slovenské národní povstání, cizí armády na čs. území – SSSR, USA, Rumunsko pod., polní pošty v moderní době – Korea, země býv. Jugoslávie, Afghanistan apod.). Dále to jsou zajatecké tábory za I. světové války (zajatecké tábory na čs. území, ruští zajatci 1914 – 1920, zajatci ostatních armád, problematika českých a slovenských vojáků v zajetí jako příslušníci rakousko-uherských armád v různých zemích – Rusku, Srbsku, Japonsku apod., internace a výměna zajatců a za II. světové války (zajatecké tábory na čs. území, příslušníci našich národů v zajateckých táborech na Středním Východě atd. Sem patří i věznice a koncentrační tábory a pošta v nich. Časově postihuje značně široké období. Sem spadají i cenzurní zásilky, katastrofní a karanténní zásilky, celní a devizová kontrola, politická kontrola.

5/ (Poštovní) celiny

Tento přehled vyhovuje přísným kritériím, která vymezují poštovní historii a celiny s ohledem na tvorbu exponátů. Je zcela pochopitelné, že souvisí i se sběratelstvím specializovaných oborů. Ty jsou pochopitelně značně širší a postihují i jiné obory, které jsou sběratelsky atraktivní.

Komise poštovní historie a celin na základě této koncepce zřídila příslušných pět sekcí, které **fungovaly až do konce tohoto funkčního období a zanikly v souvislosti se změnou společenského zřízení v Československu v roce 1989.**

Komise poštovní historie (1985 – 1989) provedla *průzkum* sběratelství za účelem zjištění, které směry jsou populární, které jsou ve středu zájmu sběratelů. Pozornosti neunikla ani struktura vystavených exponátů v roce 1986.

EXPONÁTY VE VÝSTAVNÍ TRÍDĚ POŠTOVNÍ HISTORIE v ROCE 1986 NA DOMÁCÍ SCÉNĚ+/-

Vystaveno celkem 129 exponátů (české země: 95, Slovensko: 34)

Sběratelský směr	České země	Slovensko	Celkem
Historie poštovníctví (regionální exponáty)	39 (41%)	16 (47%)	55 (42%)
Doprava poštovních zásilek (razítka aj.) (26%)	26 (27%)	7 (21%)	33
Adjustace poštovních zásilek (dop. dopisy aj.) (17%)	13 (14%)	9 (26%)	22
Zvláštní druhy přepravy (pošní pošty aj.) (15%)	17 (18%)	2 (6%)	19
CELKEM	95	34	129

Pátý směr – celiny není uveden, neboť po nové organizaci lze jen těžko provést kvalifikovaný

a věrohodný průzkum.

STAV SBĚRATELSTVÍ POŠTOVNÍ HISTORIE A CELIN ke dni 30. 4. 1988+/

Celkový stav registrovaných členů: 1109 (v roce 1982 pro srovnání: 703)

Historie poštovníctví: 67

Doprava poštovních zásilek: 410

Adjustace poštovních zásilek: 463

Zvláštní přeprava poštovních zásilek: 70

Celiny: 76

Z hlediska obliby v roce 1987/1988, kdy byl průzkum proveden byly doporučené zásilky a nálepky.

Zajímavá je i struktura v rámci tohoto směru.

Sběratelská struktura v rámci směru adjustace poštovních zásilek:

R.nálepky/R celistvosti: 460

Expresní nálepky: 47

Dobírkové nálepky: 36

Letecké: 62

Valéry: 101

Balíkové: 37

Jiné: 45

Recepisy: 67

Podací lístky: 37

Jiné druhy značení: 26

Kolky v poštovním provozu: 37

+/ autor průzkumu a přehledů: Ivan Leiš 1986 – 1988

Další zásadní činností této komise byla tradiční přednášková činnost, která navázala na předchozí roky. Pro potřeby přednáškové činnosti a svazové vzdělávání členské základny pro

zájemce o specializované obory se zvláštním důrazem na poštovní historii vytvořil předseda komise Ivan Leiš souhrn témat použitelných pro přednášky (obsahoval i Zásady budování a hodnocení exponátů – zde vyňaty a metodiku badatelství a sběratelství poštovní historie – též neuvedeno). Vyňaty jsou i celiny.

TEZE PŘEDNÁŠEK PRO PŘEDNÁŠEJÍCÍ

POŠTOVNÍ HISTORIE

1. 1Všeobecný úvod do poštovní historie

Vymezení pojmu poštovní historie – pošta a její úkoly – poštovní historie jako úsek zachycující a zkoumající vývoj poštovního systému – rozvoj pošty v jednotlivých částech světa a časových úsecích (doba nejstarší – Egypt – Persie – Římské poštovníctví – Staré Řecko – Čínská pošta – pošta v Japonsku – pošta v Říši starých Inků – Evropa: německé území – Francie – Anglie – Rakousko - Uhersko – dopis, jeho úloha a vývoj – druhy dopravy zpráv kromě dopisu – vznik celin

1. 2Dějiny poštovního systému v českých zemích

Období poselského zřízení neorganizovaného (do r. 1526) – období organizovaného poštovního systému poselským způsobem (1526 – 1750) – období dostavníkové – předznámkové (1750 – 1850) – zavedení poštovních známek a jejich význam - období moderní –známkové 1850 – doposud –české poštovníctví a jeho vývoj do roku 1918 – československé poštovníctví od r. 1918 – československé poštovníctví za Protektorátu Čechy a Morava a na odstoupených územích Říši – československé poštovníctví za socialismu 1945 – 1989 –české poštovníctví od roku 1989 – dodnes – vývoj československého – českého poštovního systému v různé době a změny jeho charakteru

1. 3Dějiny poštovního systému na Slovensku

(zde nerozvedeno vzhledem k hlavnímu tématu tohoto příspěvku (týká se především českých zemí)

1. 4Všeobecné pojmy poštovní historie a vzájemný vztah jednotlivých úseků poštovní historie

Organizační opatření pošty – státní kurýrní pošta – poselské zřízení – soukromé pošty –poštovní regál – vznik poštovních úřadů – hlavní poštovní úřady – vrchní poštovní správy – poštovní ředitelství – organizační struktura poštovního systému – poštovní patenty – poštovní zákony, vyhlášky a věstníky –poštovní řády – poštovní pravidla – poštovní tarify a jejich vývoj – vývoj jednotlivých druhů poštovních zásilek – vývoj poštovních spojů (vlakové pošty –ambulantní pošty – letadlové pošty – přeprava závěrů) –mechanizace a automatizace poštovních zásilek – obory poštovní historie a jejich vztah – regionální sbírky a jejich úplnost

DOPRAVA POŠTOVNÍCH ZÁSILEK

2.1 Všeobecný úvod a razítka

Vliv politických a hospodářských činitelů na dopravu poštovních zásilek – poštovní zásilka a její definice – definice dopravy poštovních zásilek – přijímání, přeprava a doručení poštovních zásilek – hlavní znaky poštovních zásilek – razítka: denní, podací, denní příchozí, úřední razítka, poštmistrovská razítka – typologie razítek – razítka k dalším účelům: razítka rekomandační – novinových expedicí – expresní - - poštoven – poštovních nádražních schránek – poštovních poukázek – vlakových pošt – polních pošt – manévrových pošt – strojová razítka – příležitostná razítka – razítka autopošt – razítka různých speciálních poštovních úřadů a poštovních služeb – strojově propagační razítka – razítka ruční propagační – razítka segmentová propagační – jazykový vývoj razítek – vývoj tvarů – razítka znárodněná, poněmčená atd. – potrubní pošta.

2.2 Další způsob vypláčení

Otisky výplatních strojů – vznik výplatního stroje – vývoj výplatních strojů – rozdělení strojů dle jejich použití – výplatní otisky soukromých institucí, firem, podniků – otisky příležitostné a propagační – otisky československé, české a jejich vývoj – pokusy čs. výrobců o výrobu výplatních strojů – poslední vývoj a perspektivy výplatních strojů ve světě – automaty na příjem zásilek – elektronické a digitální výplatní stroje – výplatní stroje EDP – paušalizované zásilky, jejich druhy, vývoj, druhy razítek.

ADJUSTACE POŠTOVNÍCH ZÁSILEK

1. 1 Definice a druhy

Definice adjustace poštovních zásilek – označování druhů poštovních zásilek – doporučené zásilky a vývoj jejich označování – doporučená razítka – doporučené nálepky – příležitostné doporučené zásilky – nálepky doporučené provizorní a jejich vznik – automaty na doporučené zásilky – expresní nálepky – dobírkové nálepky – letadlové nálepky – jiné druhy nálepek – recepisy a signety – vývoj podacího lístku v českých zemích – doplňující údaje na poštovních zásilkách a vývoj zkratk – balíkové nálepky

ZVLÁŠTNÍ PŘEPRAVY POŠTOVNÍCH ZÁSILEK

1. 1 Druhy poštovní přepravy v mimořádných situacích

Druhy poštovní přepravy v době válečných konfliktů a dalších neurovaných politických a hospodářských poměrů – polní a vojenské pošty – pošta čs. vojsk v zahraničí – pošta Slovenské republiky rad – pošta Maďarské republiky rad – pošta čs. armády 1919 – 20 – pošta během mobilizace 1938 – pošta interbrigadistů – pošta cizích vojáků a zajatců během I. a II. světové války

pošta cizích armád na čs. území – zajatecká pošta za I. světové války – internace zajatců za II. světové války – zásilky z věznic a koncentračních táborů za II. světové války.

Cenzurní zásilky v nejrůznějších obdobích – cenzura politická – cenzura devizová – celní kontrola – dezinfikované zásilky – funkce a způsoby označování zásilek. Katastrofní zásilky.

1986

Československá odborná veřejnost si připomněla v tomto roce 100 let R-nálepek v Českých zemích. Městský výbor SČSF Praha (za přispění řady členů KF 00-15) na počest tohoto výročí uspořádal Propagační výstavu doporučených celistvostí a R-nálepek „POŠTA A DOPORUČENÝ DOPIS PRAHA 1986“ ve dnech 3. – 11. října 1986 v sále Ústřední školy ROH Antonína Zápotockého v Praze. Návštěvníci měli možnost si připomenout velký význam doporučených zásilek v uplynulých sto letech. Výstava byla propagační. Exponáty byly vystaveny ve třech třídách – oficiální exponáty (7), filatelistické exponáty (98), filatelistická literatura (15). Množství exponátů doložilo oblíbenost tohoto sběratelského oboru v českých zemích a na Slovensku.

K výstavě byl vydán odborný katalog s pěti články špičkových odborníků (Karel Vychodil, Jiří Kratochvíl, Jiří Nekvasil, Karel Špaček). Nechyběly ani filatelistické artefakty.

18. 11. 1989

V restauraci „U Pešků“ v Sokolské ulici byla za účasti Lud'ka Janů, Jaroslava Kyzlinka, Tomáše Nováka a Ivana Leiše založena Stolní společnost sběratelů výplatních otisků. Navázala na práci sekce otisků výplatních strojů při KSO, KPHC, KPH SČSF/SČF v předchozích letech. Převzala zpravodaj Kurýr, který nezávisle na svazových strukturách vydával Luděk Janů. Využila popřevratové doby a intenzivně zahájila výrobu příležitostných výplatních otisků zachycujících bouřlivou dobu po převratu 17. 11. 1989. Výplatní strojky zapůjčené firmami I. Leiše zachytily pomocí výplatních otisků řadu událostí té doby. Prakticky až do roku 1997, kdy Stolní společnost zanikla.

1990

Koncem roku 1989 končilo funkční období SČSF, SČF a ZSF. Pod vlivem politických změn a zániku předchozího společenského řádu se změny promítly počátkem roku 1990 do československé organizované filatelie. Z rozhodnutí svazových orgánů zanikly odborné komise a sekce. Přestala fungovat i komise poštovní historie na celostátní a národních úrovních. Zanikl útvar, který se několik desetiletí věnoval zprvu specializovaným oborům v širším záběru a od poloviny sedmdesátých let 20. století selektivnějšímu rozměru specializovaných oborů pod názvem poštovní historie (a celiny).

Následně byla založena Českomoravská společnost pro poštovní historii, která pokračovala v podpoře a popularizaci oborů poštovní historie. Jejím prvním předsedou se stal Karel Špaček, který převzal též redaktorskou štafetu a vydavatelství zpravodaje Postilion od předchozího dlouholetého redaktora Ivana Leiše. Současným předsedou této společnosti je Lubor Kunc. Kontakty na tuto entitu: <http://filatelie.sweb.cz/cmsph>, případně Tato e-mailová adresa je

chráněna před spamboty. Pro její zobrazení musíte mít povolen Javascript..

17. 5. 1999 + 1. 9. 2005

Vznikl významný filatelistický portál(www.japhila.cz) péčí Břetislava Janíka a Milana Černíka, který se věnuje novinkám ze života české a světové filatelie včetně specializovaných oborů. Dne 1. 9. 2005 byl otevřen Virtuální mezinárodní filatelistické výstavy EXPONET (www.exponet.cz) obou autorů, kde v roce 2013 (k 13. 6. 2013) je vystaveno 824 exponátů z 51 zemí a 140 odkazů na další exponáty. Na Exponetu lze dohledat i řada specializovaných exponátů v plné šíři. Internetových portálů věnujících se zčásti specializovaným oborům vzniklo počátkem 21. století celá řada. Z významných lze uvést www.newsfila.cz, www.filaso.cz, www.infofila.cz a další.

13. 5. 2013

V pondělí dne 13. 5. 2013 si Klub filatelistů, sběratelů specializovaných oborů, 00-15 Praha připomněl 70 let své existence a 70 let organizovaného sběratelství specializovaných oborů.. Slavnostní setkání členů a přátel a audiovizuální show se konaly v divadle U Valšů v Domě Portus v ulici Karolíny Světlé v Praze 1. Tímto setkání vyvrcholily oslavy, které byly zahájeny 6. 9. 2012 a soustředily se na přednášky, exkurze do poštovních provozů, procházku po poštách v Praze, zveřejnění loga klubu, vydání filatelistických artefaktů, minivýstavku. Mezi artefakty klub vydal upravený tiskový list (UTL) s kupony, pošta zabezpečila příležitostné denní razítko a příležitostnou dopisnici (připomínající kromě výročí klubu i 40 let poštovních směrovacích čísel v českém poštovním provozu) a příležitostnou R-nálepku. K výstavě rytec Milda Bláha uspořádal i besedu a pro tuto příležitost zhotovil reklamní nepoštovní razítko. K výročí byla vydána brožura „70 let Klubu filatelistů, sběratelů specializovaných oborů, 00-15 Praha“, připomínající historii a činnost klubu a osobnost zakladatele Václava Nebeského. Klub zabezpečuje péčí svého jednatele Pravoslava Kukačky pravidelný a úzký kontakt se členy a příznivci klubu, od května KF 00-15 otevřel

internetové stránky s adresou www.kf0015.cz.

Autor: Ivan Leiš, chronologická esej zpracována ke dni 13. 7. 2013, dodatky s fakty týkající se této problematiky zasílejte na adresu: Tato e-mailová adresa je chráněna před spamboty. Pro její zobrazení musíte mít povolen Javascript.

Zdroje informací v chronologické řazení tak, jak se objevují v textu:

1/ Nebeský Václav, Filatelistovo podzimní rozjímaní, NADAS, Praha 1975

2/ Lešetický Jaroslav, časopis Český filatelista, rok 1898 a další, různé články a příspěvky

3/ <http://www.facebook.com/pages/Berliner-Philatelisten-Klub>

4/ Specializované obory (rubrika s několika příspěvky různých autorů), Filatelie 1965, 1966 (různá čísla)

5/ Čtvrtník Pavel, Kramář Jan, Tošnerová Patricia, Monografie československých a českých známek, 25. díl/1. svazek, 90 let Poštovního muzea, Praha 2008

6/ www.ceskaposta.cz/cz/muzeum

7/ Müller Edwin, Grosses Handbuch der Abstempelungen von Altösterreich und Lombardei-Venetien, Vídeň 1925

8/ Müller Edwin, Die Poststempel aus der Freimarkenausgabe 1867 von „Österreich und Ungarn“, Vídeň 1927

9/ Müller Edwin, Handbook of the Pre-Stamp Postmarks of Austria, New York 1960

10/ Katalogy světových výstav WIPA Vídeň

11/ Český filatelista, Časopis, 1896 – 1908

12/ Tribuna filatelistů, časopis, 1922-1944

13/ Filatelie, časopis, 1957 – 2013

14/ Jonáš Albert, Studie o čsl. frankotipu, 2 díly, Praha 1933, 1934 (katalogy)

- 15/ Lešetický Jaroslav, Winkler F.T., Seznam otisků výplatních strojů Československa, Praha +931
- 16/ Vacek J., Popřevratový razítka bývalého Československa, Praha 1940
- 17/ Katalogy celostátních, mezinárodních a světových výstav PRAGA/PRAHA (různé roky)
- 18/ Zpravodaj klubu filatelistů, sběratelů specializovaných oborů, 00-15, Praha 1977-1982
- 19/ Nebeský Václav, Československá příležitostná a propagační ratítka 1919-1969, (6 sešitů) Brno 1971
- 20/ Katalog 1. celostátní výstavy specializovaných oborů Praha 1966, Praha 1966
- 21/ Zápisy ze schůzí komise specializovaných oborů (komise poštovní historie) 1976 – 1989
- 22/ Zpravodaj KSO/KPHC 1976 – 1977
- 23/ Zpravodaje KPHC Poštovní historie a Postilion, Praha 1978-1989
- 24/ Sborníky a přednášky Dnů poštovní historie v rámci komise poštovní historie SČSF a SČF
- 25/ Katalogy a sborníky specializovaných výstav poštovní historie – Písek 1972, Kutná Hora 1976,
Ústí nad Labem 1986
- 26/ Zpravodaje sekcí komise poštovní historie a celin z let 1976 – 1989
- 27/ Nezávislý zpravodaj výplatních otisků KURÝR 1988-1992
- 28/ Filatelie – rubrika Poštovní historie Celiny vycházející v letech 1976 – 1977
- 29/ Katalog Výstavy poštovní historie a celin PRAHA 1983
- 30/ Katalog Propagační výstavy doporučených celistvostí a R-nálepek „Pošta a doporučený dopis“, Praha 1986
- 31/ www.japhila.cz
- 32/ www.kf0015.cz
- 33/ www.phstamps.com

34/ Autorský tým KF 00-15, 70 let Klubu filatelistů, sběratelů specializovaných oborů, é0-15 Praha, Praha 2013

35/ Leiš Ivan, Scénář Audiovizuálního pásma k 70. výročí KF 00-15 a související podkladové eseje, Radonice 2011-2013

36/ Leiš Ivan, Osobní archiv autora, Praha 1972 – 2013

37/ Votoček Emil, Česká poštovní razítka od nejstarších dob do roku 1918, Monografie československých známek, několik dílů a svazků, od roku 1975

38/ Kratochvíl Jiří, Pražské pošty Historie a současnost, Praha 2009

39/ Kratochvíl Jiří, Monografie československých a českých známek a poštovní historie, Historický vývoj názvů pošt a poštoven v českých zemích, 20. díl (2), Praha 2012

40/ Leiš Ivan, Výplatní otisky (příručka), Praha 1991

Slovo na závěr

Specializované obory – dvě kouzelná, laikovi na první pohled nic neříkající slova. Když se však ponoříme do tajů specializovaných oborů ve filatelii, objevíme neuvěřitelné množství oborů, které nám přibližují historii velmi dávnou, ale i nedávnou či současnou. Možná i tu, která byla v poštovním provozu vytvořena před několika, dny, hodinami či minutami.

Předchozí text se nenarodil bez účelu. Samovolně. Vznikl, aby zaznamenal, jak se toto

sběratelství rozvíjelo a co přináší sběratelské obci. Na stránkách Klubu filatelistů 00-15 se text neobjevuje náhodně. Tento klub, který si letos (v roce 2013) připomíná již 70 let své nepřetržité existence a konzistentní věrnosti sběratelství specializovaných oborů. Již v roce 1943, kdy vznikl, inklinoval ke specializacím kromě sbírání poštovních známek a celin. Definitivně tuto filatelistickou orientaci a vazby potvrdil svým rozhodnutím po přejmenování (očíslování) klubů v šedesátých letech minulého století. Tato činnost je neměnná a klub nepodlehli ani přechodem na očištěné specializované obory – poštovní historii. Dává možnost svým sběratelům sbírat nepřeborné množství specializovaných oborů a tak splnit hlavní cíl své záliby – sbírat svobodně a bez omezení to, co se mi líbí.

Zůstává řada nejasností, které se třeba ani nedozvíme. O sběratelství specializovaných oborů před vznikem známky moc toho nevíme. Bylo nějaké vůbec? Sbíralo se to, co bylo před známkou? Razítka, znaky doporučené pošty apod. Faktem zůstává, že vznik známky přitáhl pozornost k dopisu a tím i vedle známky k specializovaným oborům a oborům poštovní historie. Nárůst sběratelů si postupem času vyžádal i organizování sběratelství buď na klubové či odborné bázi.

Text je příspěvkem ke kulatému výročí klubu a k lepší orientaci sběratelů, kteří specializované obory vyznávají.

Autor bude vděčen za každý sebemenší faktologický doplněk či upřesnění. Mailová adresa: Tato e-mailová adresa je chráněna před spamboty. Pro její zobrazení musíte mít povolen Javascript.

VYPRACOVÁNO V LETECH 2010 - 2013 pro nový web www.kf0015.cz, jehož byl autor spoluzakladatelem a v době uvedení webu do provozu i předsedou Klubu filatelistů, sběratelů specializovaných oborů 00-15 Praha.

K základnímu textu existují dodatky na webu www.kf0015.cz.

English summary

Specialized fields in philately – that’s something either unknown or mysterious to many collectors of stamps. For those who devote their leisure time to artefacts of many, many specialized fields it is however a fascinating world of phantastic details and experience. A FASCINATING WORLD OF SUBJECTS THAT ORIGINATE FROM TIMES OF MANY YEARS BACK OR THAT WERE BORN A FEW WEEKS, DAYS OR EVEN MINUTES AGO. Who knows. All that is an aim of specialized collectors who love post, postal traffic and operation with all those artefacts such as cancellations, pre-stamp cancellations of many kinds, field post, meter stamps, registered mail etc. etc. etc. The chronicle in a form of an essay full of facts from the specialized collecting since the 19th century on the territory of Czechia (with links to Germany or Austria or even Great Britain) brings all that details to those who are interested in knowing more that i tis publicly known. The text brings facts about important Czech collectors and organisers , first organised trials of getting together, activity of those who are fond of spec fields (collections, exhibits, publications, journals, etc.). For the future the text archives names of pioneers of specialized fields in philately on the territory of Czechia (ex-Czechoslovakia).

